

РОЛЬ ДРІБНИХ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УПРАВЛІННІ ІННОВАЦІЯМИ

Похиленко Н.М., кандидат економічних наук,
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0255-001X>

В умовах турбулентності змін запорукою ефективності та результативності підприємницьких структур, таких як фермерські господарства, є швидкість відповіді на виклики. Це вимагає пошуку нестандартних рішень, які часом мусять бути інноваційними. Тож, підприємницький хист аграріїв має реалізуватись через експериментування в усіх сферах управління господарством, в тому числі у виробничому процесі. Однак, вітчизняний і державний, і приватний сектор інноваційного середовища передбачає продукування інноваційних продуктів експертами в інтелектуальних центрах, оформлення прав власності на новітній продукт з наступним тиражуванням і продажем його «споживачам». А зважаючи на певну інертність та обмеженість ресурсів, характерну для переважної більшості дрібних фермерських господарств, їм доводиться задовольнятися «кращими перевіреними практиками».

При цьому вітчизняна інноваційна політика в державному секторі розглядає саме академічну науку як генератора ідей, що, як очікується, створює інновації для підприємців. Слід зауважити, що нормативно-правове регулювання формування тематики наукових досліджень, які здійснюються за кошти державного бюджету передбачає відповідальність і звітність за створений продукт не перед потенційними користувачами продукту, а перед розпорядником коштів [1], тобто керуючою організацією. Зазвичай передача сформованого в такий спосіб інноваційного продукту реалізується через пропагування відділами впровадження (до них іноді зараховують дорадників) чи продажу. Однак, така лінійна модель передачі інноваційних продуктів виключає можливість участі фермерських господарств у створенні інновацій та часто має слабкий зворотній зв'язок на етапі її впровадження. Як наслідок, значна кількість результатів досліджень мають недостатній рівень використання на практиці, що відображається на окупності бюджетних коштів, спрямованих на наукові дослідження (напр., на 1 грн бюджетних коштів науковими установами НААН

зароблено 1,61 грн) [2, с. 15]. Водночас, форма представлення результатів наукових досліджень залишається недоступною для широкого загалу, керуючись захистом інтелектуальної власності, та неадаптованою для сприйняття виробниками сільськогосподарської продукції (напр., наукові публікації, науковий звіт).

Усвідомлення недоліків інноваційної політики, що керується академічною науковою спільнотою обумовило розробку, концептуальних основ та формування громадянської науки, яка управляється потенційними споживачами інновацій (напр., фермерами) [3]. Такий підхід до створення інновацій затверджено Спільною аграрною політикою ЄС. У світовій практиці громадянську науку виокремлюють за такими рисами [4]:

- відкритий допуск для всіх бажаючих брати участь у дослідженні;
- використання зрозумілих для партнерів протоколів досліджень;
- створення спільноти із зацікавлених сторін, які співпрацюють, активно обмінюючись інформацією та знаннями;
- отримані дані доступні та цінні як для громадськості, так і науки.

Запровадження такої практики в Україні вимагає змін у дизайні дослідження та перегляду ролі дійових осіб, в першу чергу фермерів.

Звертаємо увагу, що ключовою відмінністю академічного та громадянського типів досліджень є рівень участі фермерів у процесі створення та поширення інновацій: від пасивного прийняття (інновація для фермера) до інтерактивного партнерства (інновація як спільна розробка). Підтримуючи ідею формування інтерактивних партнерських відносин між фермерами та зацікавленими в їх розвитку сторонами, ми поділяємо бачення Dipankar S. та Gregory I. [5] щодо нероздільності процесу досліджень і впровадження, адже створення та поширення інновацій має носити циклічний характер. Тож, запровадження громадянського типу досліджень для аграрної галузі України має передбачати надання можливості та готовність фермерів виступати головною дійовою особою на етапах діагностики проблем, планування дослідження через обговорення, проведення експериментів, презентації висновків, поширення практики за схемою рівний-рівному та налагодження подальшої співпраці з партнерами.

Це вимагає розвитку у виробників сільськогосподарської продукції, особливо малих, аналітичних, презентаційних, експериментальних, комунікаційних та цифрових навичок, а також стимулювання налагодження довготривалих контактів.

Слід враховувати, що реалізувати розглянутий дизайн досліджень не можливо без дотримання всіма партнерами поведінкових принципів, таких як: визнання цінності знань всіх учасників, незалежно від рівня

освіти, соціального статусу чи інших аргументів; готовності до участі у всіх етапах дослідження; толерантність у постійному розширенні кола та сприйнятті результатів спільних досліджень; використання методів та протоколів досліджень, які можуть застосувати без сторонньої допомоги місцеві жителі.

На нашу думку, створення передумов розвитку громадянської науки не означає нівелювання значенням академічної науки. Водночас, поділяємо думку дослідників щодо необхідності реформування останньої. Ці типи досліджень мають доповнювати один одного.

Отже, запровадження інноваційного партнерства в аграрній галузі можна розглядати як стимул розвитку не лише галузі та розвитку підприємництва в сільських територіях загалом, а і як інструмент розвитку людського та соціального капіталу країни. Реалізація таких намірів неможлива без зміни свідомості партнерів та перегляду інституційного середовища, в тому числі законодавчих та нормативно-правових актів, що надає поле для подальших досліджень.

Бібліографічний список:

1. Про затвердження Порядку формування тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова КМУ від 11.01.2018 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/13-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 2.04.2023 р.).

2. Гладій М.В. Про фінансове забезпечення та використання коштів у 2021 році в системі Національної академії аграрних наук України: доповідь Першого віце-президента Академії НААН на Загальних зборах НААН від 18 травня 2022 року. URL: http://naas.gov.ua/content/publicna-informaciya/Vikoristannya_koshtiv_derj_budjetu/ (дата звернення: 4.04.2023 р.)

3. EU SCAR (2012). *Agricultural knowledge and innovation systems in transition – a reflection paper*, Brussels. URL: <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/publications/agricultural-knowledge-and-innovation-systems> (дата звернення: 13.03.2023)

4. Honkatukia P. and Rättilä T. Citizen Science and CoResearch Methodology with Young People. *Method Festival 2019*: conf. Tampere University, Tampere, 27-29 august 2019, URL: <https://events.tuni.fi/uploads/2019/09/b4061529-what-is-citizen-science-with-young-people.pdf> (дата звернення: 13.03.2023)

5. Dipankar S. and Gregory I. Participatory Technology Development and dissemination. *Participatory Methods in Community-based Coastal Resource Management*. 1998. Vol :1-3. pp. 88-95. URL: https://www.researchgate.net/publication/277159807_Participatory_Technology_Development_and_dissemination (дата звернення: 20.09.2022 р.).